ISSN 2806-2841

Eesti Looduskaitse Seltsi

infokiri nr 4/2023

SEPTEMBER 2023

Teemad infokirjas

- Eesti looduse päev 2023
- Tallinna deklaratsioon on endiselt ajakohane – mõtteid kokkutulekult
- Jaan Eilart ühendas oma tegevuses loodushoiu ja kultuuriloo
- Kiri Viidumäelt
- Vikatiga niidul pärandit hoides
- Suvi 2023 – loodus- ja kultuuriretk „Läänemaa lauskmaa tipud“
- Viimaks Ruhnu saarel
- Aedade elurikkus ja loodusvaatluste maraton
- Pegasuse puudutus. Loov loodus
- Fotosid kokkutulekult

Augustis Maa purskab saialilli.
Autor: Auli Parrest (13-aastane).

Eesti Looduskaitse Seltsi e-posti aadress muutus

Alates 1. augustist 2023 on Eesti Looduskaitse Seltsi ametlik e-posti aadress varasema nature@hot.ee asemel elks@elks.ee.

ELKS-i juhatuse 11. ja 25. septembri nõupidamine

ELKS-i juhatus tegi 11. septembri nõupidamisel kokkuvõtteid seltsi kokkutulekust ning arutati 2023. aasta sügiskonverentsi ja 2024. aasta kokkutuleku korraldamist. Seltsi juhatuse 25. septembri nõupidamisel jätkati sügiskonverentsi ja 2024. aasta kokkutuleku kavandamist ning arutati seltsi toimkondade ja töörühmade tegevust.

Eesti looduse päev

Hanno Zingel, Kliimaministeeriumi nõunik

Eesti looduse päev on meie looduse väärtustamise päev. Selle päeva tähistamise kuupäev on seotud Eesti esimese looduskaitseala, Vaika linnukaitseala sünnikuupäevaga – 14. august 1910. Just siis sõlmiti Riia Loodusuurijate Seltsi ja Kihelkonna kirikumõisa vahel rendileping, mille kohaselt läksid Vaika linnusaared Riia Loodusuurijate Seltsi valdusesse. Seda sündmust loetaksegi tänapäevase looduskaitse alguseks Eestis. Et kõik huvilised saaksid Eesti looduse päeva sündmustest paremini osa võtta, on otsustatud tähistada seda päeva igal aastal 14. augustile lähimal nädalavahetusel.

Looduse päeva eesmärk on kutsuda meie loodusseltside, -ühingute, -muuseumide ning -organisatsioonide abil inimesi Eesti loodust paremini tundma õppima, väärtustama ja hoidma. Päeva tunnuslauseks ongi „Tunne ja hoia kodumaa loodust ning kultuuri“.

Eesti looduse päeval toimuvad traditsiooniliselt meie loodust ja selle mitmekülgsust tutvustavad ettevõtmised, mida korraldavad Eesti Looduskaitse Selts, Riigimetsa Majandamise Keskus, Keskkonnaamet, Eesti Loodusturismi Ühing, Looduse Omnibuss, Tallinna Loomaaed, meie botaanikaaiad-loodusmuuseumid ning paljud teised. Matkad, näitused, töötoad, nahkhiire- ja ööliblikaretked, perehommikud meie erinevates maakondades on saanud selle päeva tunnusmärgiks.

Igal aastal avatakse Eesti looduse päev piduliku kontsertaktusega mõnes loodusrikkas paigas, peakorraldajateks Eesti Looduskaitse Selts ja Kliimaministeerium. Esmakordselt avati Eesti looduse päev Eesti Vabariigi juubelinädala raames 2018. aastal Järvamaal Vargamäel. Käesoleval, 2023. aastal oli avamispaigaks Ähijärve kaunis kaldapealne Karula rahvuspargis Valgamaal. Avaüritusel arutles loodusfotograaf ja -uurija Urmas Tartes looduse täiuslikkuse üle, Kliimaministeeriumi nõunik teadlane Aveliina Helm avas loodushoiu suundumusi Euroopas ning Eestis, Mats Meriste Karula Hoiu Ühingust kirjeldas Karula rahvuspargi ja kohaliku kogukonna suhteid. Muusikalisi vahepalu pakkusid kuulajatele laulja ja laulukirjutaja Linalakk ning viiuliduo Lee ja Loo.

1993. aasta detsembris loodi Eestis Vabariigi Valitsuse määrusega kolm rahvusparki: Karula, Soomaa ning Vilsandi rahvuspark. (Järgmisel, 1994. aastal võttis Riigikogu vastu kaitstavate loodusobjektide seaduse, mis sätestas rahvusparkide loomise juba Riigikogu tasandil, kuid meie kolme rahvuspargi algne sünniaasta on ikkagi aasta 1993). Tänavune Eesti looduse päev oligi pühendatud nende alade kolmekümnendale juubelile ning Eesti rahvusparkidele laiemalt.

Võime rõõmuga tõdeda, et Eesti looduse päev on tasahilju muutumas Eesti looduse nädalaks: mitmed põnevad ettevõtmised ei mahu enam ühte nädalavahetusse, vaid toimuvad ka Eesti looduse päevale järgneval nädalal.

Tallinna deklaratsioon on endiselt ajakohane

Reet Saar, Märjamaa Nädalalehe toimetaja

Artikkel ilmus 14.08.2023 Raplamaa Sõnumites.

Eesti Looduskaitse Seltsi (ELKS) liikmed kogunesid 29. ja 30. juulil tavapärasele kokkutulekule. Kokkusaamist kandis moto looduse ja kultuuri ühtsusest. Sellega meenutati 40 aasta möödumist Tallinna deklaratsiooni vastuvõtmisest.

40 aasta eest vastu võetud Tallinna deklaratsioonist kõneles Arvo Iital. Foto autor: Reet Saar.

Kokkutulekul pidas päevakohase ettekande keskkonnateadlane Arvo Iital. 1983. aastal kogunesid Tallinnas Rahvusvahelise Looduskaitseliidu (IUCN) liikmed, mille Ida-Euroopa komitee president oli Jaan Eilart. See komitee oli esimene rahvusvaheline organisatsioon, mis raudse eesriide taga töötas. Deklaratsiooni üleskutse oli „Looduse ja kunstide ühtsus rahu nimel maailmas“. Rahu nimel – see oli sõnastuses aja märgina „kohustuslik lisand“, kuigi rahu poolt ollakse ju alati.

Deklaratsioonis peetakse vajalikuks muuta looduskaitse põhialused emotsionaalsemaks erinevate kunstide kaasamise kaudu. Selleks soovitatakse rakendada looduse ja looduskaitse pinnalt võrsunud kunsti tema igasugustes avaldumisvormides. Looduskaitses ei tohi vastanduda, vaid siin peavad liituma inimese loodud esteetiline keskkond ja loodus ise. „Tallinna deklaratsioon oli oma ajast ees ja pole oma tähtsust kaotanud siiani,“ ütles Iital.

Eeldused, et selline dokument sündis just Tallinnas, tulenesid Jaan Eilarti juhitud Eesti Looduskaitse Seltsi senisest tegevusest. „Vaevalt oli maailmas tookord ülemäära selliseid looduskaitse suunitlusega organisatsioone, kelle liikmeskonda kuulus niivõrd palju kultuuritegelasi, kellel oli oma kunstikogu, kes aitas korraldada filmi- ja luulevõistlusi, ikebana-, eksliibrise- ja plakatinäitusi, kes püüdles kultuurimälu jäädvustamisele otse maastikul jne. Looduskaitse Selts on seda suunda alati ajanud. Ja nagu ilmnes, oli see Euroopas erakordne.“ Nii on kirjutanud seltsi Maardu osakonna liige geograaf Andres Tõnisson.

Tallinna deklaratsioon sõnastas, et esteetiline mõõde seob loodust ja kultuuri. Maailma üldsust kutsuti senisest enam kasutama esteetilisi vahendeid loodustunnetuslikus kasvatuses ja hariduses, arendades selle kaudu koostööd rahvaste vahel. Selle üheks näiteks oli ELKS-i enda suur kunsti- ja raamatukogu. Maastikukultuuri valdkonnas hakkas selts välja andma rahvusvahelist Tammsaare medalit. Iitali sõnul vääriks selline tunnustus taaselustamist.

„Linnastumise mõjul olid Tallinna deklaratsiooni seisukohad lääneeurooplastele midagi uut. See deklaratsioon on kui kokkuvõtte ELKS-i tegevusest, ideaalidest ja eesmärkidest. See oli otsekui esimene vihje, et ka Eesti võib olla tegija rahvusvahelises asjaajamises, antud juhul looduskaitseliikumises. Deklaratsioon on tõlgitud paljudesse keeltesse,“ rääkis Iital.

ELKS-i kokkutuleku korraldas seltsi Tallinna osakond Noarootsi poolsaarel. Ekskursioonid viisid tutvuma ümbruskonna loodus- ja kultuuriväärtustega. Lähemalt sai kuulda rannarootslaste elust, kõlasid laulud nii riigirootsi keeles kui ka siin räägitud kohalikus murdes.

Kokkutulekul istutatakse tavakohaselt puu. Pihlaka tõi kaasa ja istutas Pürksi mõisa parki seltsi Märjamaa osakonna esimees Kalev Tihkan.

Jaan Eilart ühendas oma tegevuses loodushoiu ja kultuuriloo

Reet Saar, Märjamaa Nädalalehe toimetaja

Artikkel ilmus 27.06.2023 Raplamaa Sõnumites; siin taasavaldatud lühendatuna.

24. juunil möödus 90 aastat Jaan Eilarti (24.06.1933 – 18.05.2006) sünnist. Järvamaalt Pala külast sirgunud tunnustatud teadlane oli taimegeograaf, kelle eluhooleks sai loodushoid ja Eesti kultuuriloo populariseerimine. 17. juunil korraldasid ELKS-i Paide osakond ja Ajakeskus Wittenstein Eilarti sünniaastapäeva puhul mälestuskonverentsi.

Andres Eilart kõneles oma onu Jaan Eilarti kultuuri- ja kunstihuvist. Foto autor: Reet Saar.

Ajakeskuses kogunes Eilarti pärandist kuulamarääkima arvukalt looduskaitseseltsi osakondade liikmeid üle Eesti. Paljud neist on omal ajal õppinud loodusteadusi ja Eilartiga looduskaitseringis ka isiklikult kokku puutunud. Mälestuskonverentsi läbivaks jooneks oli nende väärtuste väljatoomine, mida Eilart koos mõttekaaslastega ellu viis.

Esmalt rääkis Tartu Ülikooli õppejõud geograaf Taavi Pae kaartidega „hullamisest“. 2022. aastal ilmus Pae koostatuna raamat „Viguriga kaardid – Eesti kujutatuna kaartidel“. See sisaldab 65 kaarti, mis ilmusid 2021. aasta jaanuarist 2022. aasta juunikuuni Postimehe nädalalõpulisas „AK“. Viguriga kaartidelt saab igaüks oma silmaga uudistada, millal langevad Eesti eri paigus toomehelbed, kus korjata kuremarju ja kui pikk on koolitee, mõtiskleda Eesti paikade ja kohanimede üle mitme kandi pealt ja rehkendada, mitu pealinna leidub meie maal. Raamatu esikaanel kujutatud kaart esitleb üht toredat mängu, mida Eesti ühes otsas hüütakse uka-ukaks, teises aga trihvaaks.

Kunagine Rakvere rajooni täitevkomitee esimees Ülo Niisuke kõneles Eilarti panusest loodushoidu. Ta käsitles fosforiidikaevandamise plaane, mille vastasesse võitlusse kaasas Eilart teadlased ja kultuuriinimesed. „Vähe on selliseid mehi, kes on Eestile nii palju andnud,“ hindas Niisuke.

ELKS-i praegune esimees Kalev Sepp rääkis Jaan Eilarti ja rahvusvahelise looduskaitseorganisatsiooni IUCN seostest. Eilart oli IUCN-i Ida-Euroopa komitee esimees. Eilarti panus on olnud nii kaalukas, et ta nimi on tema tegevuse eest organisatsiooni kuulsuste seinal.

Andres Eilart avas oma onu Jaani seoseid kunstimaailmaga. „Onu tutvus kunstnikega konverteerus kunstiks," iseloomustas kõneleja, kuidas ELKS-ile tekkis arvestatav graafiliste lehtede, eksliibriste ja maalide kogu. Ta kinnitas, et seltsi kunstikogu on hea läbilõige 1960.–1970. aastate Eesti graafikast. Olulisel kohal oli selles Kaljo Põllu sari „Kodalased".

Eilarti õpilane Tiiu Saarist kõneles mälestuskividest ja -tahvlitest, mida Eilarti kaasabil on Eestis paigaldatud üle 300. Ta märkis ära ka mehe täpsuse nõude – kes reisil kokkulepitud ajaks bussi ei tulnud, jäeti maha ja pidi ise vaatama, kuidas teistele järele jõuda.

Meenutati Jaan Eilarti suurt kõneandi, ta kirjutas erilisi pühendusi, ta kirjavahetus kajastas hetke kultuuriuudiseid. Tollases looduskaitseseltsis said kokku loodus, kultuur ja rahvuslikud väärtused.

Pärast sõnavõtte sõitsid osalejad Jaan Eilarti kodutallu, mille õues oleva mälestuskivi juures süüdati küünlad ja olid veel mõned sõnavõtud.

Järgnesid ekskursioonid Paide vanalinnas, Wittensteini tegevusmuuseumis ja Paide vallitornis.

Viimases avati ka Paide juurtega kunstniku Eva Jänese näitus „Järvamaa maastikud".

Kiri Viidumäelt

Triin Reitalu, bioloog ja Viidumäe keskuse lähinaaber

Viidumäe looduskaitseala keskus Audakul on pikalt olnud Saaremaa ja Eesti looduskaitses olulisel kohal – siin on üle kuuekümne aasta töötanud looduse käekäigu eest seisvad inimesed. Audaku on üle 120 aasta olnud riigi valduses ja siinse paiga ajalugu on pikk ja põnev. Varasemalt on see olnud seotud pigem arstiteaduste kui looduskaitsega: aastatel 1904–1946 oli siin pidalitõbiste leprosoorium ja aastatel 1947–1960 tuberkuloosihaigete laste sanatoorium. Viidumäe looduskaitseala keskus kolis majja 1961. aastal ja siin olid looduskaitseala töötajate tööruumid ning Viidumäe külastajatele põhjalik kaitseala tutvustav näitus. Läbi aegade on loodusteadlastel olnud võimalik siin ööbida ja 2008. aastal valmis spetsiaalselt välibaasiks projekteeritud kõrvalhoone.

Esiplaanil Viidumäe looduskaitseala keskuse hoone endises leprosooriumi arstimajas, taamal välibaasiks ehitatud endine saun. Foto autor: Triin Reitalu.

Aga ajad muutuvad ja viimase kümne aasta jooksul on looduskaitseametniku töö aina enam vaid arvutiekraani taga ning kaitsealadel koha peal olemine polegi enam tööl esmatähtis. Nii on juhtunud ka Viidumäel – keskuse maja on jäänud aina tühjemaks ja pärast koroonaaega polegi töötajad siia enam igapäevaselt käima jäänud. Loogilise sammuna leidis Keskkonnaamet tänavu, et ei ole enam

Viidumäe looduskaitseala tutvustav ekspositsioon kaitseala keskuse hoones. Foto autor: Triin Reitalu.

mõtet Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsile tühja maja eest krõbedat renti maksta ja Viidumäe keskuse hooned antakse käest ära.

Võib-olla ei olegi mõtet muretseda, ajad muutuvad ja ajaga tuleb kaasas käia? Kaitseala ei kao ju kuhugi ja meie vaatetorn ning kolm kaunist õppe- ja matkarada jäävad külastajatele avatuks. Meie Saaremaa loodusinimestega siiski muretseme: koos Viidumäe keskuse majadega kaob üks oluline looduskaitse tugipunkt, loodushariduse keskus, loodusteadlaste välibaas ja loodushuvilise turisti infopunkt. Kui Keskkonnaamet vaatab tagasi ja näeb hääbuvat keskust, kus töötajaid enam ei ole, siis meie soovime vaadata tulevikku ja näha nendes majades suurt potentsiaali Saaremaa looduse tutvustamiseks erinevatel tasanditel. Siia võiks luua uhke loodukaitse ajalugu ja tänapäeva tutvustava ekspositsiooni ja käed-külge uurimistoa hulga määrajate ja mikroskoopidega. Siin võiks olla Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitseala tutvustav keskus. Mitmekesine loodus võimaldab siin ühildada loodushariduslikud väliretked ja tubase teadmiste kinnistamise. Välibaasi hoones saaksid edaspidigi peatuda erinevate ülikoolide teadlased, kes oma avastusi kohalikus looduses siin kohe ka loodushuvilistega jagada saavad.

Kliimaministeerium ja Keskkonnaamet on teinud päringud RMK-le, Tartu Ülikoolile ja Eesti Maaülikoolile, kaardistamaks nende asutuste võimalikku huvi Viidumäe keskuse hoonete vastu. Vastuseid me hetkel veel ei tea. Juhul kui pakkumise saajate hulgas ühte kindlat huvilist ei leidu, on loodetavasti võimalik erinevate asutuste koostöös luua näiteks sihtasutus, mis hakkab maju haldama ja hoiab Viidumäe looduskaitseala keskuse avatuna loodusturistidele, koolilastele, teadlastele ja kõigile teistele loodushuvilistele. Kui soovite Viidumäe asjade käekäigule kaasa elada, otsige üles Facebooki lehekülg „Viidumäe looduskaitseala keskus” ja vajutage jälgimise nuppu.

Loodame kõige paremat ja kohtumiseni Viidumäel!

Vikatiga niidul pärandit hoides

Anne Nurgamaa, Eesti Looduskaitse Seltsi Alutaguse osakonna esimees

ELKS-i Alutaguse osakond koos Keskkonnaametiga korraldas 13. juulil väikese hilinemisega pärandniitude päeva. „Niidud on kõige liigirikkamad, kui niita üks kord aastas suve teisel poolel. Võtame maha kiirema kasvuga taimed ja seejärel saavad ka väiksemad nende all kasvada,“ rääkis Kaja Lotman Keskkonnaametist.

Õppepäev algas looduskeskuse ümbruse niidutaimede tutvustamise ja määramisega, õpetajateks olid Elo Raspel, Liisa Rennel ja Tiit Hallikmaa. Kokku leidsime üle 80 liigi. Selgeks said harilikud niidutaimed, aga leidsime puisniidult ka laialehise neiuvaiba ja niidult taime, mida juhendajadki ei tundnud – selle õied meenutasid veidi tähtheina omi. Selgus, et Eesti taimemäärajas teda polnudki.

Kaja Lotmani tark taimemääraja ütles lõpuks, et tegu on müür-kipslillega, mida kasutatakse mätaskatuste taimesegudes. Ju oli ta siis loodusmaja katuselt plehku pannud!

Kui taimed määratud, rääkis Kaja Lotman, mis on niit, kuidas on tekkinud liigirikkad niidud ja mis on neist tänaseks saanud.

Vikatiga niitmist õpetama tulnud Indrek Kuuben Eestimaa Looduse Fondist alustas ohutustehnikast: kuidas vikatit kätte võtta, sellega kõndida ja vikatit maha panna nii, et ennast ega teisi ohtu ei sea. Samuti õpetas ta vikati teritamist. Kalju Tarum ELKS-i Alutaguse osakonnast näitas kohe ka vikati pinnimist ja mõni nürim vikat sai taas töökorda seatud. Edasi asuti äsja kõrva taha pandud tarkusi praktikas proovima.

Vasakpoolsel pildil: Indrek Kuuben vikateid tutvustamas. Foto autor: Anne-Ly Feršel.
Parempoolsel pildil: Udo Karlep heinu kokku tassimas. Foto autor: Peeter Lilleväli.

Looduskeskuse kõrval asuvalt pisemat sorti puisniidult maha niidetud heina viis Vadi küla elanik hiljem oma loomadele söödaks. Juulikuu lõpus niideti lattniidukiga maha ka loodusmaja niidu ülejäänud alad.

Koolitus jätkus 1. augustil, kui hein kokku riisuti ja kärbikutele kuivama pandi ning sealjuures ka tarkuseteri jagati. Enamik osavõtjaid pidas sellist heinategemist tõeliselt nostalgiliseks, sest kunagi igasuvine heinategu on tänapäeval ju enamasti unustusse vajunud.

Vasakpoolsel pildil: Kalju Tarum (vasakul) ja Raul Virunurm tööhoos. Foto autor: Peeter Lilleväli.
Parempoolsel pildil: Heinalised pärast väsitavat tööpäeva. Foto autor: Peeter Lilleväli.

Suvi 2023 – loodus- ja kultuuriretk „Läänemaa lauskmaa tipud“

Reet Viira, ELKS-i Saaremaa osakond

Meil siin Maal on üks nädal ja üks päev sama pikk nii Saaremaal, Tallinnas ja Pariisis kui New Yorgis, Amazonase vihmametsast rääkimata. Kuid ajal on erinev mõõde. Ta tiksub kiiremini mõnes paikkonnas ja samas on kohti, kus aeg peatub. Kiire saab otsa ja kohe kuidagi kergem on olla.

Täpselt nii tundsime, kui olime oma lauskmaa tippude retke lõpetanud. Seal, kus aeg peatus. See koht oli Haapsalu linnuvaatlustorn Tagalahe ääres. Olime bussi istunud Kuressaares kl 8.15 ja Virtsus olime kl 10.10. Meid olid saatnud kauged äikesepilved ja maruhoiatus, kuid reis oli päikese puudutusega. Sellel hetkel, kui aeg peatus, sai kiire kuidagi otsa. Ja lihtsalt vaimustav oli. Olime rännanud lauskmaal ja tuvastanud selle tipud.

Kas lauskmaal on midagi leida? On! Ja kui palju veel. Mõni mälestus retkest kosutab veel tänagi.

Lihula ja tapamaja – näib esmapilgul igav, kuid kas teadsid, et Lihulas on endises tapamajas galerii? Juba tundub kutsuvam. Kohta sisse astudes avastad end keset aega, kus ka tagahoov on eluallikaks – ära kunagi ole eelarvamusega, nimi ei reeda kohe, millega tegemist. Lihula Tapamaja galerii on täis kujutavat kunsti, tarbekunsti, näitust, lisaks kohvi koogiga ja tagahoov, kust leiame kanad ja küüliku, mõnusad istumiskohad, seintel tahvelmaalid. Aeg on kuidagi keskaja ja 21. sajandi vahele seisma jäänud. Tuleb välja, et galerist on esimeselt erialalt looduse poole kaldu olnud, kuid teisel katsel õppinud hoopis kunstiõpetajaks. Nüüd naudib ta igat hetke, mis on käes; hetki, kui õpetab lapsi märkama värve ja vormi, suvekuudel ise maalides ja suheldes inimestega, kes Lihulasse sisse pööravad. Hirmus põnev oli! Inimesed tahavad kogeda aeglasemat aega. Nad soovivad tunda vähem stressi. Nad soovivad aega iseendale ja seda on just maakohtades võimalik endale luua. Meie saime tänu sellele toredale inimesele kindlust juurde, et kui teha oma asja südamega, elad kordades õnnelikumalt ka unises väikelinnas, selmet ennast väevõimuga suurlinna tulede alla sobitada.

Lihula tapamaja galerii. Fotode autorid: Heidi Sokko (vasakpoolne foto) ning Eha Poopuu (keskmine ja parempoolne foto).

Lihula tapamaja hoovil. Fotode autorid: Eha Poopuu (vasakpoolne ja keskmine foto) ning Piia Saak (parempoolne foto).

Lihulast kiviviske kaugusel Penijõe mõisahoones asub meie looduskaitsealade üks pärlitest – Matsalu rahvuspargi külastuskeskus. Tutvusime maja ja ekspositsiooniga. Väga meeldis film, kus tutvustati Matsalu looduskaitseala väärtusi. Külastasime ka nn Konnamaja, kust saime põnevat teavet juttselg-kõre kohta. Olime „Osoonis“ näinud tutvustavat lõiku, kuid ise kohapeal olla oli midagi muud. Konnamaja töö väärib tunnustamist. Looduses ei sünni asjad üle öö, kuid visalt pingutades ja aeglasemalt elades jõutakse eesmärgini. Tore oli näha Harilaiule kasvatatavaid kõrede noorloomi. Loodame, et töö kannab vilja ja peagi on kevadisel Harilaiul ööd kõre laulust rikkamad.

Haeska linnuvaatlustorn. Foto autor: Heidi Sokko.

Kumari mälestuskivi juures. Foto autor: Heidi Sokko.

Kas oled kuulnud Eerik Kumarist? Muidugi! Kirbla astangust mööda sõites on ikka silma jäänud pruun silt – Eerik Kumari mälestuskivi. Pidevalt on kiire, aga seekord tegime peatuse ja astusime bussist maha. Pisut jalutamist ja seal ta oligi: keset karjamaad oli aed, kus sees mälestuskivi. Saime rõõmsalt värava avada ja läksime kui külla. Praegu vaidleb meie ühiskond oma suurkujude üle tuliselt ja monumentide teema on hell. Ühel hetkel raiutakse sind kivisse, teisel hetkel võib aga sellesama monumendi lõhutuna kuskilt kraavipervelt leida. Eerik Kumari jälg on niivõrd suur, et tee tema monumendini ei ole rohtunud. Ja vaade Kirbla astangult jättis kustumatu elamuse. Loodusväärtused vaimustavad!

Kirbla astangu karjamaal õnnestus kokku sattuda ka lehmadega. Olime kogemata kahe karjaaia vahele pugenud ja ühtäkki jälgisid meid noorloomade silmad. See üllatus pani meil jalad kiiremini käima ja andis päevale vürtsi.

Meie retk viis veel Kasari vanale betoonsillale, Haeska linnuvaatlustorni ja Ungru lossivaremetesse, lisaks tutvusime Haapsalu raudteejaama, Tšaikovski pingi, Läänemere lindude skulptuuri, Päikesekella, Jääkaru skulptuuri, Kuursaali, Allika paviljoni ja Haapsalu promenaadiga.

Kasari vana betoonsild. Fotode autor: Heidi Sokko.

Tore oli tõdeda, et suutsime reisi ajakavast kinni pidada. Selle taga on meie reisiseltskonna hea distsipliin. Oleme Saaremaa osakonnaga tihti reisinud. Nii ühtset ja rõõmsameelset kogukonda annab otsida. Suur aitäh loodus- ja kultuuriretkel osalenutele ja muidugi kohtadele, kes meid vastu võtsid. Aitäh loodusele ja suvele. ELKS ühendab ja liidab!

Ungru lossi varemed (vasakul) ja Läänemere lindude skulptuur Haapsalus (paremal). Fotode autor: Heidi Sokko.

Viimaks Ruhnu saarel

Stella Mäitse, ELKS-i Sonda osakond

Uskumatu, aga tõsi – lõpuks ometi sai toimuma Sonda osakonna kauaoodatud reis Ruhnu saarele. Saar ei tahtnud meid kuidagi vastu võtta. Kord segas koroona, siis saatis ilmataat tormi ja kolmandal katsel oleksime küll saarele saanud, aga tagasi mitte, kuna tagasisõidupileteid ei olnud. Meie aga oma jonni ei jätnud ja juba neljandal katsel õnnestus – SUPERREIS!

Merereis algas Munalaiu sadamast. Meri oli peegelsile, ilm suviselt soe. Kaks tundi merel möödusid linnutiivul ja olimegi Ruhnus. Sadamas ootas meid Liise talult tellitud väikebuss, mis transportis meid ööbimiskohta, Ruhnu külamajja. Ja kohe oli ka lõunasöögiaeg.

Ruhnu tuletorn.
Foto autor: Stella Mäitse.

Edasine aeg kuni õhtusöögini oli igaühe enda sisustada. Jagasime reisisellid tubadesse ja tegime saarel põgusa jalutuskäigu. Pärast õhtusööki kogunesime külamaja kaminasaali ja toimus laulude õhtu akordionimuusika saatel – Sonda osakonnal on ju olemas oma pillinaine ja akordion sai mandrilt kaasa veetud. Nii sai esimene päev saarel öösse lauldud.

Ruhnu kirikud.
Foto autor: Raul Ivanov.

Teine päev oli tihe tööpäev (saarega tutvumise päev). Pärast hommikusööki algas jalgsimatk giidiga. Külastasime Ruhnu muuseumi, Korsi talukompleksi, kirikuid ja kalmistut. Matkates möödus aeg kuidagi eriti kiiresti ja oligi käes lõunasöögiaeg. Pärast sööki algas sõit veoauto kastis. Käisime Ruhnu tuletornis, endise sõjaväeosa territooriumil, rannas, laulvatel liivadel. Möödasõidul kaesime remondis olevat lennuvälja, koolimaja, kohe-kohe valmivat päästemaja, Ruhnu kultuuriaita jne. Vaatamist on Ruhnul palju. Pärast õhtusööki sai kohalikus rahvamajas vaadata hästi huvitavat Ruhnu saarega seonduvat filmiprogrammi. Seejärel laenutasime jalgrattad ja tegime saarel veel ühe tiiru, juhuks kui päeval midagi nägemata jäi. Maitsesime kraanist jooksvat tulisoolast vett ja muidugi nautisime imelist päikeseloojangut. Ja siis oligi imeline päev saarel ööks saanud.

Hommikul ootas buss juba maja ees. Pärast hommikusööki tuli saarel tarbitu kinni maksta ja siis algas sõit sadamasse. Natuke kurb oli lahkuda. Kõige siiram tänu Liise talu pererahvale nende imeliste päevade eest! Lihtsalt SUPER. Ja oligi aeg minna mööda peegelsiledat vett tagasi Munalaidu.

Aedade elurikkus ja loodusvaatluste maraton

Raul Savimaa, ELKS-i Maardu osakonna esimees

Selleaastasel loodusvaatluste maratonil 10.–11. juunil vaadeldi üle Eesti 2229 taksonit ja kokku oli vaatluskirjeid 7724. Kuigi vaatlejaid oli vähem kui eelmisel aastal (155 *vs*. 193), oli vaatluste ja vaadeldud liikide arv eelmisest aastast üksjagu suurem (2022. aastal vaadeldi 2001 taksonit, kokku 7181 kirjet). 2023. aastal kanti loodusvaatluste maratoni raames andmebaasi teave 54 vaatlusala kohta, enim liike tuvastati Viljandimaal Vaibla vaatlusalal – 468 liiki, kokku 664 vaatluskirjet. Peale Eesti alade toimusid vaatlused ka Lätis Daugavpilsis ja Leedus Vilniuses.

Loodusvaatluste maraton Muuga aedlinnas Tõnu Ploompuu juhendamisel. Foto autor: Raul Savimaa.

Loodusvaatluste maraton toimus Loodusfestivali raames; 2023. aastal oli festivali teemaks „Elu aed“ ning see keskendus aedade elule ja elurikkusele. Maardu avalikud loodusvaatlused toimusid sel aastal Muuga aedlinnas Viljapuu puiesteel ja selle lähedal

aias. Meie juhendajaks oli tunnustatud botaanik ning Tallinna Ülikooli loodus- ja terviseteaduste instituudi lektor Tõnu Ploompuu, kes oli ka eelmisel aastal Maardus (tookord Kopranõmme loodusalal) toimunud loodusvaatluste maratoni üheks juhendajaks.

Viljapuu puiestee on Muuga aedlinna loodest kagu suunas läbiv pooleteise kilomeetri pikkune tee, kus kahe sõidutee vahele jääb 15–30 meetri laiune roheala. Kuigi plaanisime uurida tervet Viljapuu puiesteed, jõudsime kolme ja poole tunnise vaatluse jooksul läbida sellest vaid poole. Vaatlused toimusid Viljapuu puiestee lõunapoolses osas ja kokku oli vaatluse pindala 2,5 hektarit. Tuvastasime 196 erinevat taime-, seene- ja putukaliiki, kokku sai sisse kantud 206 kirjet. Kolmanda kaitsekategooria kaitsealustest taimedest avastati laialehine neiuvaip. Viljapuu puiestee lõppu istutas Maardu linn rea erinevaid pihlakaid, millest tuvastasime hariliku pihlaka kõrvel veel soome pihlaka ja valge pihlaka, samuti kasvas lähedal tähk-toompihlakas. Kahjuks olid mitmed puud selles reas kahjustatud või hukkunud, põhjuseks tõenäoliselt liigusinal trimmerdamisel koore läbilõikamine.

Leide loodusvaatluste maratonilt Muuga aedlinnas. Fotode autor: Raul Savimaa.

Suurema osa vaatlusalast moodustas niidetav rohumaa, mida osaliselt ääristavad puud. Seetõttu oli palju sarnaste looduskoosluste taimi, nagu harilik kerahein, harilik maajalg, lõhnav kummel, võilill, sügisene seanupp, aasnurmikas, roomav tulikas, orashein, kortsleht, harilik raudrohi, valge kastehein, harilik naat, roomav akakapsas jt. Leidsime ka aedadest plehku pannud liike, nagu hosta, kanada kuldvits, harilik ploomipuu ja haraline ploomipuu ning korea forsüütia. Oli ka metsaäärsete alade taimi, nagu harilik kuutõverohi, laanesõnajalg ja harilik kurekell. Põnevad paigad olid kraaviperved, kust muuhulgas leidsime hariliku müürlooga, hariliku nurmika, väikese oblika, hariliku konnarohu ja mets-lõosilma. Huvitavad olid ka teeäärsed kuivad alad, kus kasvasid ohtetu luste, harilik kukehari, harilik nõmmkann, harilik liivkann ja harilik müürlook. Sammaldest esinesid vaatlusalal laanik, harilik hellik, lainjas-lehiksammal ja mets-lehiksammal.

Loodusvaatluse üks põnevamaid osi oli sookasel leiduva määramine. Tuvastada õnnestus seinakorp, ripsrosettsamblik, vagulapiksamblik, pruunsamblik, härmasamblik, tüve-suurtutik, tolmulembene rohevetikas; puul liikusid ringi ka lehetäid. Seinakorp ja ripsrosettsamblik olid end sisse seadnud ka vanasse autorehvi. Vanal lõkkeasemel oli harilik hellik – sammal, millele meeldivadki sellised kohad.

Viljapuu puiestee looduskooslused näitasid, et aedlinnas asuval roheribal saavad hästi koos eksisteerida nii kunagisest heinamaast pärandina jäänud taimed kui ka aedadest plehku pannud või hiljem istutatud taimed.

Pegasuse puudutus. Loov loodus

Reet Viira, ELKS-i Saaremaa osakond

Pildi autor: Juta Heinsaar, sünd 1963. a Kuressaares
Amet: dekoraator-kujundaja
Hobi: joonistamine ja maalimine – eluaegne armastus!
Töö tehnika: akvarell/*masking liquid*

Kuressaare linna keskusest kõigest mõne tuhande sammu kaugusel leiame ennast keset loomulikku looduskooslust. Peakunstnik on siin loodus. Neid luhtasid majandatakse ja hooldatakse regulaarselt. Maahooldajateks on mägiveised. Inimese ja looma targal koosloomel, loodusega koostöös on sündinud imeline lilleniit. Seda märkavad paljud kuressaarlased. Juunikuus on meie Põduste luha ääred monet'likult värvilised. On sinist ja kollast, punast ja oranži, valget ja lillat. Luhal toimetavad mesilased ja kimalased, liblikadki lendlevad kõikjal … On suvi täis hurmavat lillelõhna ja värve.

Luhahein niidetakse ja pallitatakse. Keset pakast ja pimedat aega saavad usinad maahooldajad kena suvest tiine suutäie. Selle aasta suure põua ajal oli iga maalapp karjakasvatajatele hindamatu väärtusega, selleks et kari saaks järgmist kevadet näha. Ja et meie saaksime jällegi järgmisel suvel kogeda lillede ilu ja võlu, tuli see hein niita ja kokku koguda.

Looduse ringkäik. Kunstnikul oli õnne jäädvustada see hetk, mis kannab kaua mälus suvist emotsiooni Kuressaare niitudest keset jaaniaega. Aitäh märkajale. Aitäh loodusele. Aitäh kunstnikule.

Kuressaare on täis elu ja rikkust.

Fotosid Eesti Looduskaitse Seltsi kokkutulekust 2023

Hetki Eesti Looduskaitse Seltsi 2023. aasta kokkutulekult Noarootsis. Fotode autor: Raul Savimaa.

Hetki Eesti Looduskaitse Seltsi 2023. aasta kokkutulekult Noarootsis. Fotode autor: Raul Savimaa.

Ootame infokirja kaastöid teile olulistel teemadel! Samuti ootame tagasisidet, mida soovite infokirjast lugeda. Saada oma arvamus info@elks.ee.

Keeletoimetaja: Tiiu Saar.

Telli infokiri e-postiga https://elks.ee/liitu-meie-infokirjaga/.